

**Nawu Wa Rixaka Wa Swikweleti Ni Mulawuri
Wa Swikweleti Wa Rixaka (Xitsonga)**

the dti

Department:
Trade and Industry
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Nawu Wa Tiko Wa Swikweleti (Mpfuxeto)

Nawu No. 34 wa 2005

Xikongomelo xa Nawu lowu i ku hlohlotela ni ku antswisa xiyimo xa matshamelo ni xa ikhonomi xa maAfrika Dzonga, ku khutaza vulombisi byo anakanyela, lebyi nga tumbetiki nchumu, bya mphikizano lowunene, lebyi tirhaka khwatsi, bya vutihlamuleri, lebyi humeelaka, lebyi vuyerisaka ni lebyi fikelelekaka kahle, ni ku sirhelela vatirhisi va byona.

Nawu lowu wu simeka Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka ku dyondzisa ni ku tsarisa lava nghenelaka bindzu ra vulombisi, wu hundzisela milandzu eka Huvo ya Rixaka ya Vaxavi (National Consumer Tribunal) leswaku ku endliwa swiboho, wu khutaza ku ololoxiwa ka milawu hi ku vulavurisana kunene, wu kambisisa swivilelo ni ku sindzisa ku tirha ka Nawu.

Swikongomelo Swa Nawu Wa Rixaka Wa Swikweleti

- Ku hlohlotela bindzu ro anakanyela ni ro pfumala xihlawuhlawa ra xikweleti xa mulombi ni ku lawula mafambiselo ya xikweleti xa mulombi ni ku antswisa mimpimanyeto ya rungula ra mulombi;
- Ku hluvukisa ku hlomisiwa ka vantima hi tlhelo ra ikhonomi ni vun'wini bya bindzu ra vulombisi;
- Ku yirisa malombiselo na maxaviselo yo ka ya nga lulamanaga ya swikweleti;
- Ku hlohlotela ku nyika xikweleti ni matirhiselo ya xona hi vutihlamuleri, hi xikongomelo xo sivela/yirisa ku lombisa hi vusopfa;
- Ku hlela ku langutisisiwa ka xikweleti loko munhu a nga ha swi koti ku hakela leswi a swi lombeke;
- Ku lawula vuxokoxoko bya valombi lebyi nga eka huvo ya swikweleti (credit bureau);
- Ku hlela ntsariso wa tihuvo ta swikweleti, valombisi ni vukorhokeri byo tsundzuxa hi ta swikweleti (debt counselling);
- Ku simeka maendlelo ni mimpimanyeto ya tiko malunghana ni vulombisi;
- Ku hlohlotela endlelo ro landzeriwa ka nawu malunghana ni vulombisi;
- Ku simeka Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka wa ni Huvo ya Rixaka ya Vaxavi;
- Ku cinca Nawu wo Dyelela, 1968, ni Nawu wa Ntwanano wa Xikweleti, 1980; ni ku nyika nkongomiso etimhakeni leti yelanaka.

Tinhlankulu Ta Nawu Wa Tiko Wa Swikweleti

- Ririmi ra mintwanano ya xikweleti ri fanele ri olova ri tlhela ri twisiseka;
- Ririmi ra mintwanano ya xikweleti ri fanele ri olova ri tlhela ri twisiseka;
- Khothexini yi fanele yi endliwa eka mintwanano hinkwayo ya xikweleti, naswona ya boha ku ringana masiku ya 5;
- Rungula ro navetisa ni ro gangisa valombi ri fanele ri tamela vuxokoxoko bya ntsengo wa xikweleti;
- Ku xavisa hi xikweleti ekaya kumbe entirhweni wa mulombi a swi khutaziwi;
- Ku fanele ku boxiwa swivangelo loko xikombelo xa xikweleti xi nga amukeriwi;
- Ku tlakusa mpimo wa xikweleti ku endliwa hi ndlela leyi lawulekeke;
- Ku lombisa hi vusopfa a swi amukeleki;
- Ntswalo ni swikoxo eka mintwanano hinkwayo, ku katsa swikweleti leswitsongo;
- Tihuvo ta swikweleti ti lawuriwa hi nawu naswona valombi va ni mfanelo yo amukela rhekhodo ya swikweleti ya mahala eka tihuvo leti kan'we hi lembe;
- Ku tsundzuxiwa hi ta swikweleti hi xikongomelo xo hunguta mali leyi hakeriwaka hi lava tikeriwaka hi ku hakela.

Xana Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka u tirha yini?

Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka u fanele:

- Ku endla ndzavisiso wa bindzu ra vulombisi ni ku xiyisisa ku fikeleriwa ka xikweleti ni ntsengo wa xikweleti ni ku twisisa swivangelo leswi sivelaka ku nyikiwa xikweleti, ku bindzula khwatsi ni ku sirhelela mulombi;
- Ku amukela ni ku kambisisa swivilelo ni ku tiyisisa leswaku timfanelo ta mulombi ta sirheleriwa, ni
- Ku sindzisa Nawu ni ku teka goza ehenhleri ka mabindzu lama wu tlulaka.

Xana Huvo ya Rixaka ya Vaxavi i yini?

Huvo leyi i nhlngano lowu tiyimeleke lowu nga lawuriwiki hi Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka. Huvo yi vumbiwa hi Mutshamaxitulu ni swirho swin'wana swa kwalomu ka 10.

Huvo yi yingisa milandzu ya ku tluriwa ka Nawu kutani yi nga ha humesa nxupulo lowu landzelaka hi ku ya hi Xiyenge 150, xikombiso: ku yimisanyana kumbe ku sula ntsariso wa loyi a tsarisiweke, yi koxa ku hakeriwa ka mulombi mali yo karhi leyi tlhandlekeriweke ku tlula mpimo, yi koxa ndzihiso ni ku nyika swintshunxo eka valombi ni swin'wana.

Bajete Ya N'hweti Ni N'hweti Ya Ndyangu

Muholo	
Muholo	
Muholo Wa Nghamu	
Bonasi	
Ntswalo	
Mali Yo Vekisa	
Ntsengo	
Swixaviwa	
Rhente/Xikweleti Xa Yindlu	
Ndzindzakhombo	
Petirolo/Sevhisi	
Swikoxo Swa Bangi	
Grozari	
Swiambalo	
Nhlayison'wana	
Gezi	
Vuhungasi	
Mali Yo Lombisa	
Hlayisa Mali	
Vutshunguri/Meno	
Rinqingho	
Swinwana na swinwana (Boxa)	
Ntsengo	

Hi nga tihlanganisa njhani ni Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka?

- **Riqingho ro nhlnganelo:** 0860 627 627 kumbe 0860 NCR NCR
- **Timhaka ta ntsariso:** 011 554 2600
- **Imeyili yo kuma rungula/vuxokoxoko:** info@ncr.org.za
ya Swivilelo hi ku Angarhela: complaints@ncr.org.za ya swivilelo swa xitsundzuxo xa Swikweleti: dcomplaints@ncr.org.za
Yo kombela ndzetelo/dyondzo ya vaaki: workshops@ncr.org.za
- **Websayiti:** www.ncr.org.za

Xana valombi va pfuniwa njhani?

Valombi va nga ya eka Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka ku tsundzuxiwa kumbe ku pfuniwa hi vulombisi byihi ni byihi lebyi nga ehansi ka Nawu wa Rixaka wa Swikweleti. Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka a nga ha tlhela a pfuna valombi hi ta huvo ya swikweleti kumbe rungula ro lombisa ni xitsundzuxo xa swikweleti.

Valombi va nga ha tlhela va tihlanganisa ni vayimeri lava tirhanaka ni swivilelo swo karhi:

- **The Ombudsman for Banking Services** u tirhana ni swivilelo leswi khumbaka tibangi;
- **The Credit Information Ombudsman (0861 662 837)** u tirhana ni swivilelo leswi khumbaka huvo ya swikweleti rungula ra huvo ya swikweleti;
- **The Provincial Consumer Affairs Directorates** u tirhana ni swivilelo swa valombi/vaxavi/vatirhisi hi ku angarhela.

Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka u kanerisana ni Provincial Consumer Affairs Directorates, Banking Ombudsmana na Credit Information Ombudsman ku tiyisisa leswaku valombi va pfuniwa khwatsi.

Hi byihi vulombisi lebyi nga ehansi ka Nawu?

- Mali leyi lombiwaka ni tibangi leti kolotisaka, ku katsa ni tibondo, vulombisi bya overdraft, makhadi ya xikweleti, ku xava movha hi xikweleti ni ku lombisa mali hi wexe;
- Ku xava fanichara hi xikweleti, tiakhawunti ta swiambalo ni minxaka yin'wana ya swikweleti swa le switolo;
- Malintsongo yo lombisa ni ku lombisa hi ku vekisa nhundzu;
- Muxaka wihi ni wihi wa xikweleti lowu nyikiwaka mulombi.

Ndzulamiso wa Nawu wa Rixaka wa Swikweleti wu vula yini eka mulombi?

Ndzulamiso wa Nawu wa Rixaka wa Swikweleti (No.19 wa 2014) ni Swiletelo swi kanela timhaka to hlaya, ku katsa:

Ku susa rungula ro thyakisa vito loko munhu se a hakerile

- Loko se u hetile ku hakela xikweleti xa wena, mulombisi u fanele a kombisa rungula rero eka tihuvo ta swikweleti hinkwato leti tsarisiweke ku nga si hela masiku ya 7.
- Tihuvo ta swikweleti ti fanele ti susa rungula ro thyakisa vito ku nga si hela masiku ya 7 endzhaku ko tivisiwa hi mulombisi ku komba leswaku u xi hakele hinkwaxo xikweleti xa wena.

- Loko mulombisi a tsandzeka ku tsala rungula rero ku komba leswaku mulombi u hetile ku hakela, kutani mulombi a nga ha yisa xivilelo eka Mulawuri wa Swikweleti wa Rixaka.

Ndlela leyintshwa yo kambela loko munhu a faneleka ku lombisiwa

Ku kambela loko munhu a faneleka ku lombisiwa swi vula yini?

Lowu i nkambelo kumbe mpimanyeto lowu tirhisiwaka hi mulombisi ku vona loko mulombi a ta swi kota ku nyikiwa xikweleti ivi a kota ku hakela handle ko tikeriwa.

- Ku kambela loko munhu a faneleka ku lombisiwa ku endliwa hi valombisi hinkwavo.
- Valombisi va boheka ku kambela loko munhu a ta swi kota ku hakela a nga si lombiwa.
- Mulombi u boheka ku nyika vumbhoni lebyi faneleke ni ku paluxa rungula eka mulombisi leswaku mulombisi a endla nkambisiso lowu faneleke.
- Mulombisi u fanele a teka magoza lamanene yo tiyisisa leswaku mulombi u twisisa timfanelo, vutihlamuleri, makhombo ni swikoxo leswi fambisanaka ni ntwanano wa xikweleti.

Ku kambisisa khwatsi xiyimo xa timali xa mulombi, mulombisi u fanele:

- A anakanyela muholo hinkwawo wa mulombi, mali leyi kokiwaka nkarhi ni nkarhi, mali ya switirhisiwa swa siku ni siku ni tihakelo tin'wana ta swikweleti.
- A kombela switatimendhe swa le bangi swa kwalomu ka tin'hweti tinharhu kumbe swilipi swa muholo (swa ximfumo kumbe kopi yi hlambanyisiweke).
- Ku langutisisa matimu ya mulombi yo hakela swikweleti.
- Ku endla ndzavisiso lowu hi masiku ya 7 ya ntirho emahlweni ko lombisa kumbe ku engetela mpimo wa xikweleti xa mulombi, kumbe ku nga si hela masiku ya 14 eka swikweleti swa tiyindlu.

Loko mulombi a nga tsakisiwi hi mbuyelo wa ndzavisiso, a nga ha yisa xivilelo eka mulombisi kutani endzhaku ka sweswo mulombi a nga hundzisela xivilelo xakwe eka NCR loko a nga tsakisiwi hi mbuyelo wa endlelo ra mulombisi.

Ku sivela ku xavisiwa ni ku londziwa ka xikweleti lexi hundzeriweke hi nkarhi kumbe “xa khale”.

Xikweleti lexi hundzeriweke hi nkarhi kumbe “xa khale” hiloko:

- Emalembeni manharhu lama hundzeke mulombisi a tsandzekile ku ku yisa ekhoto hikwalaho ka xikweleti lexi.
- Emalembeni manharhu lama hundzeke u nga kalanga u pfumela xikweleti xexo hi nomu kumbe hi ku tsala; naswona
- U nga si tshama u hakela kumbe u tshembisa ku hakela xikweleti lexi saleke.

Xiya leswaku: Loko u endle hi ku ya hi leswi nga laha henhla swi vula leswaku xikweleti xexo xi hundzeriwe hi nkarhi. Hi nawu a wu boheki ku hakela xikweleti xexo kutani a xi nge tlheli xi pfuxiwa.

Hi tihhi timfanelo ta wena?

- U na mfanelo yo kombela vumbhoni bya hakelo yo hetelela ya xikweleti.
- U ni mfanelo yo kombela vumbhoni bya papila ro vitaneriwa ekhotso hi xikweleti xo karhi.
- U ni mfanelo yo tivisa mulondzi wa xikweleti leswaku hi nawu a wu boheki ku hakela xikweleti lexi hundzeriweke hi nkarhi.
- Loko u n’wi tivisile mulondzi wa xikweleti leswaku xikweleti xi hundzeriwe hi nkarhi ni leswaku hi nawu a wu boheki ku xi hakela, kutani mulondzi wa xikweleti u fanela tshika ku ku londza.

Loko mulondzi wa xikweleti a tshamela ku ku londza xikweleti lexi hundzeriweke hi nkarhi kumbe a ku tshikilela kumbe a ku tikisela vutomi endzhaku ko n’wi tivisa leswaku xikweleti xexo xi hundzeriwe hi nkarhi, u nga yisa xivilelo eka NCR.

Nkarhi hinkwawo tiyisisa leswaku
valombisi va paluxa swikoxo swa
xikombelo xa xikweleti.

Loan application tick list

Loan amount

Installment amount

Number of installments

Interest

Compulsory insurance

Interest rate (%)

Residual or final amount payable

For more information call
0860 627 627 | www.ncr.org.za